

ÚVOD

Následující text je stručným výtahem z mé diplomové práce *Knihovna Václava Havla*, která byla obhájena v akademickém roce 2007/2008 na Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické Fakulty UK (ÚISK FF UK). Veškeré skutečnosti související s činností Knihovny Václava Havla se vztahují k období říjen 2007 – červen 2008, kdy byly shromažďovány a vyhodnocovány informace pro diplomovou práci. Fakta byla z valné většiny získána od pracovníků knihovny prostřednictvím rozhovorů a je mou milou povinností jim na tomto místě poděkovat za trpělivou spolupráci, a to zejména Mgr. Pavlu Petráňkovi, Mgr. Radce Neumannové a Mgr. Zuzaně Strakové.

VZNIK A POSLÁNÍ KNIHOVNY VÁCLAVA HAVLA

Knihovna Václava Havla (dále jen knihovna) je specializovanou knihovnou, jež byla založena 26. července 2004 v Praze jako obecně prospěšná společnost (o.p.s.). Myšlenka vzniku knihovny, jež ponese odkaz Václava Havla, vzešla od Dagmar Havlové. Ta se nechala inspirovat tradicí ze Spojených států, kde má každý státník končící svůj prezidentský mandát povinnost založit osobní knihovnu, která bude svědectvím o jeho politické činnosti a době, v níž působil. Kromě Dagmar Havlové se na založení knihovny podílel Miroslav Petrušek, známý profesor sociologie, a Karel Schwarzenberg, současný ministr zahraničních věcí ČR.

Posláním knihovny je shromažďovat, uchovávat a zpřístupňovat tvorbu Václava Havla. Cílem je vybudovat funkční hybridní knihovnu, která poskytne veřejnosti zázemí pro studium a seznámení se s dokumenty, které nesou odkaz Havlovy činnosti. Prostřednictvím jeho díla chce knihovna představit české a mezinárodní veřejnosti Václava Havla jako spisovatele, dramatika a politika, zasadit Havlovu tvorbu do dobových souvislostí a nabídnout veřejnosti možnost studovat materiály dokumentující Havlovy postoje, názory a analýzy z období 50. – 60. let, disentu nebo prezidentského působení.

Od svého založení byla činnost knihovny velmi různorodá a zaměřovala se zejména na organizaci kulturních akcí. Z počátku se knihovna potýkala s existenčními problémy, které se projevovaly zejména nedostatkem finančních zdrojů a nejednotnou představou o realizaci samotné knihovny, v níž se Václav Havel neshodoval se členy správní rady. K dalším problematickým aspektům patřila také absence optimálních prostor, v nichž by knihovna mohla sídlit. Tato situace se změnila v průběhu roku 2007 a 2008, kdy knihovna našla vhodné zázemí v ulici Kateřinská 18 na Praze 2 a stanovila jasnou koncepci svého působení.

PROFIL KNIHOVNÍHO FONDU

Knihovna se zaměřuje na materiály, jejichž autorem je Václav Havel, na dokumenty pojednávající o Václavu Havlovi a na materiály, které se bezprostředně týkají jeho osoby či jeho aktivit. Knihovní fond lze rozdělit na dvě části. První část je tvořena knižním fondem a druhá část je tvořena tzv. sbírkou speciálních dokumentů. Sbíрку speciálních dokumentů lze považovat za archiválie, neboť se skládá z rozmanitých typů materiálů. Jedná se o rukopisy, korespondenci, strojopisy, samizdaty, fotografie, plakáty, magnetofonové pásky aj. Sbířka zahrnuje jak tvorbu *předrevoluční* např. divadelní hry, prohlášení Charty 77, dopisy z vězení, kopie policejních výslechů, tak i *porevoluční*, jež je dokumentována různými eseji, proslovy, audiozáznamy nebo videozáznamy z období Havlova prezidentství. Z valné většiny se jedná o dosud nepublikované dokumenty a lze je označit za stěžejní jádro knihovny.

Zmíněné materiály nebyly v říjnu 2007 knihovnou zpracovány a z větší části nebyly dokonce v knihovně ani umístěny. Fond knihovny se nacházel ve třech dalších institucích, k nimž patří *Památník národního písemnictví*, kde jsou umístěny kopie dokumentů souvisejících s prezidentským obdobím Václava Havla, *Ústav pro českou literaturu AV ČR*, který uchovává překlady Havlových děl a *Divadelní ústav*, kde jsou uloženy dokumenty související s Havlovou dramatickou tvorbou. Do kategorie institucí, které spravují Havlovy dokumenty, je možné zahrnout též *Archiv Kanceláře prezidenta republiky*, kde se uchovávají materiály spojené s činností prezidentů. K důvodům, proč je fond uložen ve zmíněných institucích, patří skutečnost, že v roce 2003, kdy Havel ukončil svůj prezidentský mandát, neexistovala Knihovna Václava Havla, a proto bylo potřeba nalézt vhodné prostory pro umístění rozsáhlého množství dokumentů z Pražského hradu, o něž by bylo profesionálně postaráno. K dokumentům, které nejsou dosud uloženy ve fondu knihovny, je nutné připočítat také další neodhadnutelné množství zdrojů, které jsou nyní ve vlastnictví soukromých osob. Knihovna v současné době tyto osoby oslovuje, aby od nich materiály získala, nebo vyjednávala podmínky pro jejich získání. Dostupné možnosti jsou v podobě daru nebo pořízením papírové a digitální kopie. Knihovna si neklade za cíl vlastnit originály všech dokumentů souvisejících s Václavem Havlem. Záměr je spíše takový, aby knihovna vlastnila alespoň kopie a případně aby zajistila podmínky přístupu k originálům. Soukromé osoby jsou kontaktovány výhradně na základě doporučení Václava Havla.

SLUŽBY POSKYTOVANÉ KNIHOVNOU

Kromě tradičních knihovnických služeb, k nimž patří služby výpůjční, rešeršní, reprografické a propagační, byly pro knihovnu specifikovány služby typu Document Delivery Service, které jsou v současné době rozšiřujícím se typem knihovnických služeb, který je charakteristický pro hybridní knihovny, jakou Knihovna Václava Havla bezesporu je. Jelikož se v knihovně budou vyskytovat dokumenty v elektronické podobě, zejména díky tomu, že se předpokládá digitalizace fondu speciálních dokumentů, lze do služeb knihovny zahrnout elektronické dodávání dokumentů (EDD). Další stěžejní službu, kterou je třeba vyzdvihnout, je činnost vzdělávací a osvětová, s níž knihovna již započala v podobě realizace kulturních programů. Uvedený přehled může sloužit jako inspirace, neboť v této oblasti se knihovně nabízí široké pole uplatnění.

Knihovna shromažďuje materiály související s významnou osobností, jež se zasadila o mnohé změny, jimiž česká společnost prošla. Z toho důvodu se domnívám, že je Knihovna Václava Havla optimální institucí pro realizaci vzdělávacích aktivit pro děti a mládež, které přispějí k rozvoji obecné znalosti o naší nedávné minulosti. Na základě průzkumů (např. dokumentární film režiséra Ivana Pokorného *Recidiva moci*, odvysílaný Českou televizí dne 29.5. 2008)¹ lze konstatovat, že kritické momenty z československých soudobých dějin, jakým byl např. únor 1948, politické procesy v 50. letech, okupace v roce 1968, následná normalizace aj., nejsou na základních a středních školách odpovídajícím způsobem vyučovány, případně s touto látkou nejsou žáci z nedostatku času v některých případech ani seznamováni. V dokumentárním filmu také bylo potvrzeno, že výuka dějepisu na některých základních školách často končí 2. světovou válkou z čehož vyplývá, že povědomí mládeže o těchto dějinných souvislostech je v mnoha případech nedostatečné. Tato problematika též

---

¹ Jedná se o dokumentární film zaměřený na to, jak vnímá dnešní mládež komunismus a jaké má znalosti o době před rokem 1989. V rámci dokumentu byl proveden průzkum mezi studenty středních škol. Studentům byly položeny otázky zaměřené např. na znalosti termínů: politické procesy, političtí vězni, normalizace, lidové milice. Ve valné většině studenti tyto termíny neznali nebo je spojovali s jinými dějinnými událostmi.

souvisí se stavem české společnosti, která stále hledá způsoby, jak se vyrovnat s odkazem čtyřicetileté totalitní minulosti.

V dokumentárním filmu též zaznělo, že mládež není příliš vybízena k tomu, aby o nedávné minulosti přemýšlela nebo o ní diskutovala. V této souvislosti níže uvádím příklady návrhů programů pro děti a mládež, které by knihovna mohla pravidelně organizovat.

NÁVRHY PROGRAMŮ PRO MLÁDEŽ:

1. TEMATICKÉ BESEDY

Jednou z možností je organizace tematických besed zaměřených na životní etapy Václava Havla. Besedy by bylo možné rozdělit na pět úseků života Václava Havla, které jsou představeny v rámci expozice *Václav Havel – český mýtus*. Besed by se mohli účastnit Havlovi spolupracovníci, přátelé či souputníci, kteří s ním jednotlivé životní úseky sdíleli. Cílem by bylo sdělit a představit mladé generaci projevy a odrazy totality v lidském životě. Besedy jsou určeny pro žáky základních škol (2. stupeň) a studenty středních škol. Vhodným místem k besedám jsou prostory Hergetovy cihelny, v nichž je výstava realizována.

2. ÚSTNĚ VÍCE PRO ŠKOLY

Ve spojitosti s veřejným čtením² lze uspořádat cyklus *Ústně více pro školy*, který se zaměří na studenty středních škol, neboť prostřednictvím textů, které jsou v rámci cyklu předčítány, se zrcadlí nedávná minulost, jež skrze tyto texty nabírá na autentičnosti. Cyklus nazvaný *Ústně více pro školy* by bylo vhodné realizovat ve spolupráci se studenty hereckých konzervatoří, kteří texty zprostředkují (texty *Ústně více pro veřejnost* jsou předčítány herci).

3. ZÁŽITKOVÉ PROGRAMY

Programy pro mládež, které by bylo možné realizovat formou zážitkové hry, v níž si děti mohou vyzkoušet, jak by se chovaly nebo jak by se rozhodovaly, pokud by se ocitly v některých kritických situacích, v nichž se ocitali občané Československa před rokem 1989. Například spolupráce s StB, podpis Charty 77, ale také setkávání se s potlačováním lidských práv jako omezování svobody pohybu a omezování svobody slova. Zážitková hra tohoto typu nejen prohloubí znalosti historie, ale zároveň se studenti budou moci dozvědět více o sobě samých. Zážitkové hry lze tematicky rozdělit. Pro jejich realizaci se volí pobyt v přírodě a rozdělení aktivity do několika dní.

4. CENA KNIHOVNY VÁCLAVA HAVLA

Příkladem spolupráce se základními a středními školami, která se zaměří na rozvoj literární tvorby mládeže je Cena Knihovny Václava Havla. Knihovna by mohla každoročně vyhlásit soutěž o nejlepší studentské literární dílo, které se tematicky dotkne tvorby Václava Havla.

Realizace výše uvedených programů a projektů, při nichž se budou setkávat mládež a odborníci, naplní Havlovu představu o knihovně jako místu setkávání a dialogu. Jedná se o příklady aktivit, jejichž prostřednictvím může knihovna realizovat jedno ze svých poslání – skrze život a dílo Václava Havla představit boj s totalitní mocí a předávat odkaz smysluplnosti boje za lidská práva a svobodu, které na našem území nebyly vždy samozřejmostí.

---

² Pod názvem *Ústně více* byly realizovány tematické celky, v rámci nichž byla předčítána Havlova tvorba z daného období: např. raná tvorba, disent apod. Akce byly pořádány v Městské knihovně v Praze.

JAKÉ JSOU POSTOJE A NÁZORY VEŘEJNOSTI NA KNIHOVNU VÁCLAVA HAVLA?

Knihovna je svým typem ojedinělou institucí v České republice. Ačkoliv byla založena již v roce 2004, její podoba stále vzniká. Na tomto základě bylo provedeno dotazníkové šetření mezi odbornou a laickou veřejností s cílem zjistit postoje a názory na knihovnu a zároveň získat přehled o jejích potencionálních uživateli, neboť analýza uživatelů knihovny dosud nebyla provedena. Pro průzkum byly použity metody strukturovaného rozhovoru a dotazníkového šetření. Průzkum probíhal v časovém období listopad 2007 – leden 2008.

Z šetření bohužel **nevyplývaly konkrétní podněty pro práci knihovny**, což je zřejmě zapříčiněno tím, že v době realizace šetření nebyla definována nabídka služeb knihovny.

V průběhu listopadu 2007 byl zahájen tzv. předvýzkum, který byl realizován formou strukturovaného rozhovoru. První oslovenou skupinou byli studenti Univerzity Karlovy, kteří studují obory různého zaměření. Celkem bylo osloveno 20 studentů ve věku mezi 20 a 30 lety. Důvodem pro volbu této cílové skupiny byl předpoklad, že hlavními uživateli knihovny budou právě studenti. Metoda rozhovoru byla zvolena zejména proto, že knihovna v roce 2007 stále nebyla otevřena pro veřejnost a nebyl vytvořen kompletní soupis a přesný profil knihovního fondu, s nímž by se veřejnost mohla seznámit. Forma rozhovoru umožňovala zodpovědět případné dotazy studentů, díky nimž mohli upřesnit své odpovědi a bylo možné jim položit doplňující otázky.

Strukturovaný rozhovor se skládal z následujících otázek:

1. *Slyšel(a) jste o/znáte Knihovnu Václava Havla?*
2. *Uved'te prosím, jaký význam přiřkládáte založení Knihovny Václava Havla?*
Respondenti vybírali ze škály:
1 – taková knihovna je velmi přínosná;
2 – knihovně nepřikládám velký význam, ale akceptuji ji;
3 – založení knihovny nemá žádný význam
3. *Uvažujete o tom, že Knihovnu Václava Havla navštívíte?*
Pokud ano proč/za jakým účelem
Pokud ne proč/z jakého důvodu?
4. *Domníváte se, že by se v České republice měla založit tradice prezidentských knihoven (podobně jako je tomu např. v USA)?*

Na základě předvýzkumu byl sestaven dotazník určený pro odbornou veřejnost, který obsahoval shodné otázky doplněné pouze o možnosti výběru z variant *ano, ne, nevím*. Třetí otázka obsahovala širší nabídku z možností. U kladné varianty byly uvedeny odpovědi: a) *z profesního hlediska*, b) *ze zvědavosti*, c) *ze zájmu o kulturní akce*, d) *za účelem získávání více informací o činnosti Václava Havla nebo knihovny*. U záporné odpovědi byly uvedeny varianty: a) *knihovna mne z profesního hlediska neoslovila*, b) *informace o Havlovi lze najít i jinde*, c) *nenapadá mne důvod, proč knihovnu navštívit*. Osloveno bylo 46 odborných knihoven sídlících převážně v Praze. Návratnost byla 25 vyplněných dotazníků.

VYHODNOCENÍ

STUDENTI

Povědomí studentů o knihovně lze hodnotit kladně, neboť 75% dotázaných uvedlo, že knihovnu znají nebo o ní slyšeli. Význam založení knihovny a jejího působení ohodnotilo 70% studentů jako přínosné; 30% oslovených ji za přínosnou nepovažuje, ale jsou ochotni ji akceptovat. Žádný z respondentů neuvedl, že založení knihovny nemá žádný smysl.

Většina studentů (65%) uvedla, že mají zájem knihovnu navštívit. Mezi důvody převažuje zejména zvědavost, ale též zájem o díla Václava Havla. Studenti mají v úmyslu knihovnu navštěvovat také z důvodu kulturních akcí, které organizuje. Studenti, kteří neplánují knihovnu navštívit, uváděli, že informace o Václavu Havlovi lze najít i v jiných knihovnách nebo že je Havlova díla neoslovují.

Poslední otázka, týkající se založení tradice prezidentských knihoven v ČR, vzbudila nejvíce ohlasu a zamyšlení – 55% studentů odpovědělo kladně. Nejčastěji dodávali, že *záleží na osobnosti prezidenta* (toto doplnění se vyskytuje i u záporných odpovědí). U Havla to často vnímali jako nepochybné. Výhrady se týkaly skutečnosti, *zda je oprávněné zakládat knihovnu z titulu prezidenta*. Námitky se také týkaly faktu, *zda má daný prezident co odkázat*. K dalším poznámkám patřilo, že *zakládání prezidentských knihoven může být zajímavým srovnáním činnosti prezidentů*.

U záporných odpovědí (25%) převládal názor související s osobností prezidenta, např. *knihovnu by měli mít pouze prezidenti, kteří se výrazně zapíší do našich dějin*.

U 20% studentů byl zaznamenán nevyjasněný názor, ale převládalo mínění, že záleží na osobnosti prezidenta.

ODBORNÁ VEŘEJNOST

Povědomí knihovníků o Knihovně Václava Havla je vysoké. Na první otázku, zda znají nebo slyšeli o knihovně, odpovědělo kladně 76% dotázaných.

Knihovnu hodnotilo 52% respondentů jako velmi přínosnou, 48% pak knihovně nepřikládá velký význam, ale jsou ochotni ji akceptovat.

Většina zástupců odborné veřejnosti plánuje knihovnu navštívit, jedná se o 68% dotázaných. Z nabídnutých možností nejčastěji volili profesní důvody, zmiňovali navázání spolupráce. Dále uváděli zvědavost a to, že mají zájem získat více informací o činnosti knihovny i o aktivitách Václava Havla. Zájem mají též o kulturní akce. U záporných odpovědí (20%) byl zmíněn důvod, že knihovna dotázané z profesního hlediska neoslovila.

U závěrečné otázky, která se zabývala založením tradice prezidentských knihoven v Čechách, většina respondentů nezaujala rozhodné stanovisko a převládá názor *nevím*. Takto odpovědělo 38% dotázaných. K častým poznámkám patřilo, že záleží na osobnosti prezidenta. V případě Václava Havla spatřují u takové knihovny přínos, avšak *o nutnosti zakládat knihovny jiných prezidentů pochybují*. Kladně se vyjádřilo 35% respondentů, kteří v této tradici spatřují

význam pro hlubší poznání dějinných souvislostí. Záporně odpovědělo 27% dotázaných, u nichž se vyskytla poznámka, že *ne každý prezident dosáhne takového národního a nadnárodního významu*. Většina dotázaných se shoduje, že u Havla se jedná o přínos.

Z dotazníkového šetření vyplývá, že uživateli knihovny budou nejen studenti, ale i odborná veřejnost. Z uvedeného šetření je patrné, že o činnosti a aktivitách knihovny je veřejnost málo informována a má zájem zejména o pořádané kulturní akce.

ZÁVĚR

Knihovna Václava Havla byla založena na základě inspirace americkými prezidentskými knihovnami. Je ji možné vnímat jako prezidentskou, avšak s ohledem na české prostředí ji tak zcela označit nelze, neboť zde tradice zakládání knihoven tohoto typu téměř chybí. Knihovna je spíše přijímána jako specializovaná knihovna, a to vzhledem k tomu, že je tento typ knihovny u nás běžný a nevyvolává mezi veřejností napětí, jako je tomu při označení *prezidentská* knihovna.

Lze se domnívat, že Knihovna Václava Havla má před sebou nelehký úkol uhájit své místo ve společnosti. O tom, že se jedná o nesnadný záměr, nás přesvědčuje od samého vzniku, kdy se potýkala s nedostatkem finančních zdrojů i nejednoznačností svého poslání a působení. Knihovna je dnes známá svými kulturními a společenskými aktivitami, neboť organizuje např. veřejná čtení nebo stálou expozici *Václav Havel – český mýtus*. Přetrvávajícím úkolem knihovny je zpřístupnit veřejnosti svůj fond, nabídnout uživatelům zázemí pro studium dokumentů – Havlových děl a souvisejících materiálů o jeho osobě a činnosti. Diplomová práce byla snahou o představení návrhu, jak může knihovna realizovat svou činnost.

„Téměř šedesát let něco píší, ať už hry, eseje, projevy či písemné návrhy a směrnice, díky čemuž - jakož samozřejmě i díky povaze mé veřejné přítomnosti - je má cesta životem vroubena pěknou řádkou nejrůznějších textů či dokumentů. Jak z mého pera, tak z pera četných pozorovatelů, analytiků a kritiků mého počínání. To všechno má svůj význam a je zajímavé především a hlavně jako svědectví o nedávných dějinách, o povaze totalitního systému, o boji proti němu a o těžkostech společenské transformace po jeho kolapsu. Tyto archiválie jsou ovšem rozptýleny na nejrůznějších místech, vlastní je mnoho jednotlivců i institucí. Kompletní přehled nemá nikdo. Je to škoda. Leccos by možná bylo jasnější, kdyby tyto archiválie byly zpřehledněny a v nějaké podobě přístupny badatelům i veřejnosti...“³

---

³HAVEL, Václav. *Slovo o knihovně Václava Havla* [online]. 2006. Praha : Knihovna Václava Havla, 2007 [cit. 2008-03-02]. Dostupný z WWW: < <http://www.vaclavhavel-knihovna.org/cs/obsah/o-knihovne/> >.